

Literatura

- CARDORINI, G.: Quelques hypothèses sur des aspects de la morphologie de l'ancien frioulan. Contribution à l'étude de la Romania continentale centrale après la fragmentation du protoroman. (rkp.)
- CALONGHI, F.: Dizionario latino-italiano. Torino 1962.
- DE DARDEL, R.: La syntaxe nominale en protoroman ancien et ses implications sociolinguistiques. In: Revue de linguistique romane, Tome 58, N° 229-230, 1994, s. 5-37.
- FRANCESCATO, G.: Dialettologia friulana. Udine 1966.
- MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha 1968
- MEYER-LÜBKE, W.: Romanisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1968
- ROCCHI, L.: Latnismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali. Udine 1990
- MIKLOSICH, F.: Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien 1886.
- GRAD, A.: K izvoru slovenskih besed *miza*, *borjač*. Linguistica, XIII, 1973, s. 198-204.

Ázijské slová v slovenčine

Ivan Rumánek

Kabinet orientalistiky SAV, Bratislava

Môj príspevok je zhrnutím úvahy, ktorá má vyjsť v Slovenskej reči začiatkom budúceho roka. Zaoberá sa problematikou skloňovania staroindických slov aj jednotlivými slovami vzťahujúcimi sa k iným krajinám juhovýchodnej a východnej Ázie.

Jazyková situácia v Indii nie je – a ani nikdy nebola – jednoduchá. Preto aj slová, ktoré sa k nám z tejto oblasti dostali, prichádzali v rozličnej forme: staroindickej, novoindickej aj poangličtenej. Najstaršími známymi indickými jazykmi sú sanskrit a páli.

SANSKRIT (aj sanskrit) je klasický staroindický jazyk. Bol kodifikovaný v 4. storočí pr. n. l. ako neskoršia podoba védčiny, v ktorej boli napísané dávne védy. Po sanskrtsky boli napísané staroindické eposy a iná klasická literatúra, ako aj početné spisy mahájánového (severného) buddhizmu.

PÁLI je jazyk blízky sanskrtu, v ktorom sa zachoval jediný úplný kánon buddhistickej literatúry – *Tipitakam* južného théravádinského smeru buddhizmu.

Oba tieto jazyky sú z tzv. indoárijskej skupiny indoeurópskych jazykov. Z iných indoárijských nárečí sa vyvinuli aj významné novindické jazyky ako hindčina či bengálčina. Juhoindická tamilčina s vyše dvetisícročnou slovesnou tradíciou je, naopak, predstaviteľkou neindoeurópskej skupiny indických jazykov – drávidskej.

Čitateľa textov zaoberajúcich sa Indiou či buddhizmom iste neraz prekvapila rozkolísanosť v zápise indických slov. Popri *Buddha* môže nájsť aj *Buddhó* či *Buddhah*, popri *Ráma* aj *Rámah*, popri *Krišna* aj *Kršnah*, popri *véda*, *Rgvéda* aj tvary *véd*, *Rgvéd* či *Rigvéd*. Vyskytujú sa aj obmeny typu *nirvána* – *nirvánam* – *nibbánam*, *Dhammapada* – *Dhammapadam*, *kšétra* – *kšétram*.

Príčinou týchto rozličných podôb je ich odlišný pôvod. Tvary *Buddhah*, *Rámah*, *Kršnah*, *nirvánam*, *Dhammapadam*, *kšétram* sú podoby sanskrtské, so zreteľne zachovanou pádovou príponou nominatívu. Koncovka *-h* v mužskom rode zodpovedá latinskému *-us* a gréckemu *-os*. Koncovka *-am* v strednom rode zasa zodpovedá latinskému *-um* a gréckemu *-on*. Všetky sa vyvinuli z indoeurópskeho *-os*, *-om*, a tak napríklad prídavné meno *nový* znie v mužskom rode po latínsky *novus*, po grécky *neos*, po sanskrtsky *navah* a v strednom rode sú v tých istých jazykoch tvary *novum*, *neon*, *navam*. V páličine, ktorá predstavuje vývojovo mladšiu fázu, mužské *-h* zaniklo a sanskrtské zakončenie *-ah* má pálijskú podobu *-ó*, preto máme tvar *Buddhó*. Neutrové *-am* sa však zachováva aj v páli: *nibbánam*, *Dhammapadam*. V ďalšom vývoji sa obe koncovky skracovali až na novoindické polonemé *-a*: *Rám(a)*, *Krišna*, *véd(a)*, *Rigvéd(a)*, *nirván(a)*, *kšétr(a)*.

Podoby na *-a* sa vyskytujú najčastejšie, a to nielen preto, že ide o novoindické tvary, s ktorými sa azda anglickí kolonizátori aj iní návštevníci Indie stretali najčastejšie; je to aj preto, že sanskrtský aj pálijský vokatív oboch rodov sa končí na *-a* (sanskrtské *Buddhah* aj pálijské *Buddhó* majú vokatív *Buddha!*), ale predovšetkým to súvisí so systémom, akým sa uvádzajú v indických slovníkoch heslá.

Už od kodifikácie sanskrtu sa traduje, že slová v slovníkoch vystupujú nie v tvare nominatívu singuláru, ale v tvare kmeňovom (slovesá aj v tvare koreňa). Staroindické slová si totiž zachovali dávnu indoeurópsku štruktúru koreň-téma-pádová prípona. Napríklad slovo *védah* sa dá rozdeliť na tri časti: *véd-*, *-a-*, *-h*. *Véd-* je koreň slova, *-a-* je téma alebo kmeňotvorná prípona, *-h* je pádová prípona nominatívu. To znamená, že slovo *védah* je tzv. a-kmeň, lebo má tému *-a-*, ktorá zodpovedá indoeurópskej (a v gréčtine dodnes zachovanej) téme *-o-*, vyskytujúcej sa v gréckych koncovkách *-os*, *-on*. Zo sanskrtských a-kmeňov sa ďalšie pády tvoria pripájaním pádovej prípony na túto tému *-a-*. Napríklad slovo *védah* má genitív *védasja*.

Z iných kmeňov spomeniem ešte á-kmene a an-kmene. Všetky á-kmene sú ženského rodu a v nominatíve singuláru nemajú nijakú pádovú príponu,